

Мирослав Романюк

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОНТЕНТУ НА «ПОЛЬСЬКОМУ РАДІО» У 1930-х рр.

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9\(27\)-3](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9(27)-3)

За матеріалами львівської преси, зокрема газети «Діло», вивчено особливості становлення й розвитку українського ефіру на «Польському радіо» та в його львівській філії. Визначено основні тематичні блоки передач, з'ясовано причини створення та основні аспекти діяльності Українського радіотовариства і видавництва «Українрадіо», роз'яснено роль українських суспільно-політичних і культурних діячів, журналістів, радіослухачів у започаткуванні українського мовлення.

Ключові слова: *радіожурналістика, тематика радіопрограм, «Польське радіо», Українське радіотовариство, видавництво «Українрадіо», «Українська газетка», радіослухачі.*

Історії становлення і розвитку українського радіо, висвітленню особливостей його функціонування у різні історичні періоди приділено недостатньо уваги в дослідженнях сучасних науковців. Здебільшого вивчаються проблеми функціонування радіо на сучасному етапі, адже цей засіб масової інформації у зв'язку з виникненням і активним розвитком нових медій шукає нових форм комунікації зі слухачем і нових форматів створення радіоконтенту.

Належного вивчення вимагають історія становлення радіомовлення, динаміка його розвитку, особливості створення радіопередач та коло їх авторів. Якщо історичний шлях діяльності радіо в 1920—1930-ті рр. на східноукраїнських землях простежено у низці праць науковців — М. Васьківа [3], О. Гояна [5], О. Школьної [27] та ін., то особливості становлення українського радіомовлення в Західній Україні сьогодні майже не досліджено. Серед тих праць, які можемо назвати в контексті нашої теми, особливо цінними будуть напрацювання В. Клювака [10] та І. Крупського [11], які присвятили свою увагу розвитку регіонального радіо у Львові.

Вивчення історії української радіожурналістики потребує передусім якомога повнішого охоплення, опису, аналізу різноманітних джерел, за допомогою яких можна реконструювати картину ста-

новлення, розвитку радіо, його взаємин із суспільством. На цьому наголошувала О. Школьна у статті «Штрихи до радіоісторії (за архівними матеріалами 20—30-х рр.)» [27, с. 168].

Дослідження історії радіожурналістики є нелегким процесом, оскільки супроводжується складністю вивчення емпіричного матеріалу. Адже для того, щоби проаналізувати особливості радіоконтенту загалом, і особливо того його аспекту, про який ведемо мову ми, необхідно прослухати значну кількість архівного матеріалу. Якщо врахувати, що більшість радіопередач українського сегмента, які прозвучали в ефірі «Польського радіо» у 1932—1939 рр., донині не збереглися, то вивчити їх специфіку видається майже неможливим.

Тож цілком зрозумілим є твердження професора М. Васьківа про те, що, вивчаючи цей засіб масової інформації, потрібно звернутися до тогочасної преси. «Вивчати історію українського радіо 1920—30-х років досить складно. Адже мовлення велося в прямоефірному режимі, технології аудіозапису тоді ще не було, тому про зміст і формальні особливості передач можна дізнатися лише з друкованих джерел (спогадів, реферативних матеріалів, обговорень у пресі тощо)... Несподівано на допомогу історикам вітчизняного радіомовлення приходить якраз уже згадуваний тісний зв'язок радіо з пресою і державний контроль над масовим інформуванням» [3, с. 104].

Для висвітлення теми важливим джерелом інформації були часописи Львова, які виходили у 1930-ті рр. Серед них — газети «Діло», «Новий Час», «Як на долоні», а також «Biuletyn Polsko-Ukraiński», «Gazeta Lwowska», «Kurier Lwowski». За публікаціями цих видань було реставровано основні ключові аспекти розвитку українського радіомовлення, встановлено прізвища осіб, які працювали над створенням українських програм, визначено популярність серед радіослухачів того чи іншого тематичного напрямку передач.

Базова установа «Польське радіо», що розташовувалася у Варшаві, поширювала мовлення на всю територію Другої Речі Посполитої. Наприкінці 1930 р. у львівській пресі було оголошено, що у Львові розпочинає свою роботу радіостанція з технічними можливостями обслуговування понад 50 000 абонентів. Її потужність була найбільшою серед усіх польських радіостанцій (Варшава, Кра-

ків, Катовіце та ін.). Навіть найбільша радіостанція — під Варшавою — не могла дорівнятися до потужностей львівської. «Львівська станція наскрізь модерна, виставлена коштом одного мільона триста тисяч золотих, при видатній допомозі держави» [22].

«Польське радіо», яке того ж року розпочало мовлення у Львові, а згодом відкрило регіональну редакцію, поступово нарощувало свою потужність, збільшувало кількість абонентів, розбудовуючи нове інформаційно-розважальне середовище. Однак серед програм його не було жодної, що забезпечувала б інтереси слухачів-українців. Така ефірна політика викликала багато запитань з боку українських суспільно-політичних і культурних діячів.

Український інформаційний простір у цей час розвивався дуже потужно, збагачуючись новими газетами й журналами. Значна кількість періодичних видань виходила саме у Львові, що був зручним містом для розповсюдження преси у Галичині, на Буковині й Закарпатті. Із появою нового засобу масової інформації український суспільно-політичний і культурний провід покладав на радіо як на об'єднувальний чинник значні надії. Однак ефір «Польського радіо» був насичений суто польськомовними програмами. Саме тому на сторінках преси неодноразово порушувалися питання щодо започаткування й розвитку українського контенту на радіо.

У вступній статті щоденної газети «Діло» за 13 березня 1932 р. «Українські авдиції у радіо. Під увагу слухачам і керманичам Польського Радія» відзначалося, що у відповідь на домагання і вимоги українців Другої Речі Посполитої «відповідальні керманічі Польського Радія у Варшаві і у Львові мусіли признати, що установа Радія є не лише польською політично-пропагандичною експозитурою, але передусім торговельним підприємством та державною установою, призначеною для всіх громадян, — тоді, послідовно, мусіли признати також слушність принципу, що тисячі радіоабонентів і радіослухачів українців мають право домагатися авдицій у їх рідній мові» [25]. Деякі поступки польських радійників усе ж відбулися, оскільки «заворушилися маси українських радіослухачів, зацікавилися цією справою найповажніші краєві установи». Зокрема, перший пролом у політиці «Польського радіо» щодо українського ефіру відбувся введенням у програму виступів українських церковних хорів солістів із Варшави і Львова, передаванням святкових Богослужінь.

Очільники львівської редакції «Польського радіо» намагалися пояснити свою політику у формуванні радіоєфіру, визначенні прерогатив у його змістовому наповненні, виборі розважального контенту. Вони проводили регулярні зустрічі із представниками львівської преси. На одній із таких конференцій, що відбулася 26 листопада 1932 р., офіційно запрошені представники української преси — журналісти газет «Діло» і «Новий Час» — знову заторкнули питання створення українських радіопередач. Офіційно ця проблема була визнана керівництвом радіо, проте жодних позитивних, окрім названих концертних виступів та передавання Богослужінь, кроків здійснено не було. «У програмах цього радія досі фактично не існують українські пункти, ні вокальні ні відчитові. Радіова варшавська централа, що затверджує програми і сама здебільша їх виповнює, зовсім не рахується із потребами широкої маси галицьких абонентів» [20].

Основним аргументом керівників радіоєфіру було те, що більшість жителів Галичини не розуміє української мови, тож сенсу запроваджувати український сегмент передач було не доцільно. Проте заперечення української сторони були досить зрозумілі: «Кожний із нас, що не розуміє жидівської мови, теж послухав би з приємністю жидівських пісень і декламацій. Адже слухаємо співів у різних чужих мовах. Крім цього радіо має тисячі українських і жидівських абонентів; спільність наших абонентів на провінції дуже значна і вони можуть домагатись авдицій у рідній мові» [20].

У цей же час ПАТ — Польська агенція телеграфічна — офіційно оголосила про досягнуте порозуміння між українською національною меншиною у Польщі та керівництвом «Польського радіо» щодо вирішення у позитивному дусі засадничого питання українських програм у радіоєфірі. Позитивно, хоч і дуже обережно, зреагувала на таке рішення «Gazeta Lwowska» у передовій статті «Українсу і polskie radio», відгук про яку вмістила газета «Діло». Зокрема, було відзначено, що журналіст навів багато аргументів на користь започаткування українського мовлення в краї і висловив надію, що польське громадянство підтримає таке рішення, зрозумівши, що «річ іде про добро і корисну справу» [25].

Історія прагнень українців до започаткування й розвитку «українських авдицій» на цьому не завершилася, а, навпаки, отримала

новий виток, хоча, на перший погляд, було формально дотримано всіх домовленостей про початки українського мовлення. Упродовж трьох років (1932—1935) український ефір залишався мало наповненим, тенденційно сформованим, неінформативним. І все ж були певні здобутки, що зафіксовано у радіопрограмах, опублікованих у низці українських видань. Зокрема, ми виявили такі українські передачі: музичні, Богослужіння, репортажі з українських культурних святкових заходів, тематика яких не суперечила офіційній державній політиці.

У другій половині 1935 р. знову було ініційовано обговорення цієї проблематики в пресі: «Польське радіо» дискредитувало українські прагнення, — стверджували журналісти. Шовіністичні висловлювання, заборона суспільно-політичної проблематики, коригування інформаційно-розважального контенту, «антиукраїнський дух», прислуговування асиміляційній політиці панівної верхівки — такі звинувачення преси в бік керівництва цього засобу масової інформації були небезпідставні. Вони оприлюднювалися в українській пресі загалом, однак чи не найбільше таких матеріалів, що намагалися розкривати суть антиукраїнської політики, яка провадилася на державному рівні, зафіксовано на сторінках щоденника «Діло».

У передовиці від 31 грудня за 1935 р. часопису «Kurier Lwowski» редакція відзначала: «українці, мовляв, не мають права домагатися від «Польського Радіо» українських програм, бо... виступають проти польської держави!» [15]. Редакція «Діла» відреагувала на цю статтю, іронічно відзначивши, що варто ще оголосити проект на отримання від кожного абонента «Польського радіо» свідоцтва лояльності до Польської держави з комісаріату чи відділень поліції, а також зміни греко-католицької віри на католицьку. Таку позицію редакції часопису «Kurier Lwowski» було названо зовсім не логічною. Політика «Польського радіо» характеризувалася упередженістю до українців, хоча повинна би була об'єднувати всіх громадян держави без поділу на національності. Так вважали українські діячі, публікуючи свої погляди на проблему у газеті «Діло», розкриваючи погляди «Польського радіо» на українську мову, українських виконавців та українську тематику.

Кореспондент «Biuletynu Polsko-Ukraińskiego» (Варшава, 1932—1939) навів вислів Митрополита Андрея Шептицького, що

польське громадянство дуже мало знає українців і про українців, про українське життя. Саме тому автор відзначав, що «Польське радіо» не виконало покладених на нього завдань, оскільки «проминало мовчанкою все, що торкалося українського життя в Польщі і за кордоном» [16]. Він також підкреслював, що ефір обмежувався кількома музичними виступами або ж записаними концертами українських виконавців із варшавської філармонії. Керівництво «Польського радіо» повинно було більш уважно ставитися до вимог українського населення Польщі, тим більше, що ці проблеми неодноразово розглядалися в українській пресі, оформлялися у вигляді відозв і прохань до його керівництва.

«Чи “Польське Радіо” аполітичне?» — намагався з’ясувати український активіст, культурний діяч, публіцист Анатоль Курдик. Його відкритий лист до дирекції «Польського радіо» містив низку запитань, що стосувалися передовсім діяльності установи у царині українського радіомовлення. «Ніякі відчити чи інші авдиції, про які так запевнювало український загал, львівське Радіо не передавало, мотивуючи при інтервенції в тих справах, що це залежне від Варшави, яка власне подає українські відчити та видає «Бюлетин» [12]. Автор мав на увазі «Періодичний радіофонічний бюлетень», який видавало «Польське радіо» українською мовою, що створювався здебільшого для редакцій українських часописів, які друкували програми радіомовлення. Це був добрий крок керівництва «Польського радіо», оскільки редакції газет змушені були на швидкуруч перекладати для читачів програми з польської мови, допускаючи значну кількість помилок, або ж не могли вчасно опублікувати радіопрограму через брак готового матеріалу.

Про це видання немає жодних відомостей в українській науковій чи науково-популярній літературі. Тільки в додатку до покажчика Євгена Місила «Бібліографія української преси в Польщі (1918—39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918—19)» вказано, що такий часопис виходив 1931 р. [1], однак більше відомостей не подано. Можемо зробити висновок, що на теренах Польщі цей бюлетень також не зберігся.

З метою формування організованого руху за створення українського радіомовлення українські громадсько-політичні і культурні діячі заснували у 1932 р. Українське радіотовариство. До комі-

тету засновників входили такі громадсько-політичні і культурні діячі: директор Музичного інституту Василь Барвінський, адвокат Роман Громницький, інженер Льонгин Лясевич, суддя Ярослав Ільницький, директор канцелярії товариства «Просвіта» Степан Магалаєс. Ці діячі підписалися під зверненням, яке було опубліковане в низці українських часописів: «Українських авдицій є замало і тому мусимо рішучо подбати за їх збільшення під оглядом кількості і якості. Одначе таку акцію мусить вестися організовано і тому необхідним є заложення українського Радієвого Товариства» [8]. Завдяки його зусиллям вдалося налагодити співпрацю із дирекцією львівської філії «Польського радіо».

Ще однією заслугою Українського радіотовариства було створення видавництва, яке називалося «Українрадіо». Першим ініціативним кроком у роботі видавництва була організація перепису українських радіоабонентів. Судячи із незначної кількості повідомлень у пресі, видавництво не змогло розвинути у потужну інституцію. Єдиним виданням, яке потрапило до читачів, була книжка інженера «данцігської політехніки» Льонгина Лясевича «Практичний радіоаматор. Підручник для всіх» (1932). Це видання дістало чимало схвальних відгуків читачів, але було опубліковано і багато критичних зауважень читачів-радіоаматорів.

За формування українського контенту боролися й самі радіослухачі. Восени 1935 р. ініціативна група українців із Калущини надіслала лист до дирекції «Польського радіо» у Львові. Оскільки на Калущині переважну більшість населення становили українці, у листі було оголошено їхнє домагання — віддати для потреб українського населення хоча б дві години із дванадцятигодинного денного ефіру. При укладанні українських програм було запропоновано враховувати конкретні пропозиції щодо їх тематики, зокрема інформаційної, мистецької, літературної, сільськогосподарської [26].

Особливу увагу до українського ефіру проявляли українські політики — депутати польського сейму Сергій Хруцький та Володимир Целевич, виступаючи на засіданнях бюджетних комісій. Ці промови передруковувала українська преса, яка інформувала не тільки про діяльність самих депутатів, а й про коло порушуваних ними проблем у польському сеймі.

Взявши участь у дебатах при обговоренні бюджету міністерства пошт і телеграфів у січні 1938 р., Володимир Целевич затор-

кнун поміж іншим і проблему українського радіомовлення. Він відзначив, що від червня 1937 р. цю проблему було вирішено частково, і висловив низку застережень, оскільки низка передач була створена неякісно, зі значними технічними недоліками [19]. Крім того, депутат запропонував своє бачення розширення тематичних меж українського мовлення, наприклад, заснування дитячих передач, а також спортивних, враховуючи значне зацікавлення населення спортом.

Цю ж проблему заторкував депутат Степан Біляк на засіданні у польському сеймі. Він, зокрема, сказав: «Признаю льояльно, що від часу, коли польське радіо перейшло майже цілковито на власність держави, ми завважили дещо більше доброї волі з боку дирекції польського радія у справі потреб українського народу. Одначе ця поправа не дуже незначна і зовсім неvistарчальна» [7].

Депутат відзначив, що на 30 тисяч радіопередач, озвучених в ефірі 1936 р., лише 30 було українськими. Він наполягав: «Слід приступити до основної зміни на цьому відтинку та ввести щоденні українські авдиції, які крім музичних авдицій обіймали би наукові, літературні і політичні відчити, протиділаючи комуністичній пропаганді, врешті авдиції для дітей та трансмісії греко католицьких богослужень. Щойно тоді радіостация сповнить на наших теренах відповідальне їй завдання ширення культури та просвіти». Політик був переконаний, що і польська спільнота буде мати добру нагоду пізнати українську культуру, що, на його думку, «безперечно вплине на додатне відношення польського громадянства до українського народу». Він також відзначив, що серед 700 постійних працівників «Польського радіо» був тільки один працівник-українець.

Загалом, варто відзначити, що українські діячі намагалися врівноважити стосунки у векторі «“Польське радіо” — українські програми». Вони визнавали, що доводилося дуже різко критикувати діяльність цієї установи за «політичні критерії при складанні репертуару, мачушине трактування українських авдицій», однак пояснювали, що їм залежало на усуненні «найголовніших промахів самого радія, як культурної установи, призначеної для всіх громадян держави», оскільки прагнули причинитися до «оздоровлення згаданих нездорових відносин у радію» [2].

Загалом, українсько-польські перемовини щодо українського контенту на «Польському радіо» у 1930-х рр. пройшли значну еволюцію — від цілковитого несприйняття українського контенту до організованої підготовки радіопередач. За публікаціями у пресі можемо зробити висновок, що журналісти уважно стежили за зростанням українського контенту «Польського радіо» та аналізували його зміст.

Створена на «Польському радіо» програма «Українська газетка» (1937, 29 квітня) повинна була б отримати їх схвальні відгуки, оскільки метою її авторів було висвітлити українські проблеми в царині сільського господарства, зокрема рільництва. Однак зміст цього випуску української програми не задовольнив журналістів-радіослухачів, що висловили своє незадоволення фразою: «Навіть найкраще продумана справа може бути зроблена зовсім у протилежному виконанні».

Автор статті у газеті «Діло» наполягав: «Українська газетка» мусить бути редагована так, щоб вона подобалась і цікавила українців. Відповідальні чинники, від яких залежить апробата тексту, не можуть жадати, щоб українська газетка мала польський дух, щоб не брала під увагу хроніки українського політичного, культурного й господарського життя. І коли та газетка має робити свою місію серед наших земляків на сов. Україні та на еміграції, то тільки тим, щоб указувати на позитиви українського національного життя» [23]. Передовсім, вважав журналіст, повинні були розкриватися на радіо позитиви й переваги українського національного життя у Польській державі, щоб підтримувати висунуту політичним керівництвом тезу про те, що українцям у польському світі живеться набагато комфортніше, ніж українцям в інших державах, зокрема в радянській Україні. Репліка українського журналіста була прямим наляком керівництву «Польського радіо». Адже не секрет, що галичани, не отримуючи потрібних для них відомостей з «Польського радіо», черпали інформацію з радянського радіо, ловлячи його без перешкод на свої приймачі.

Про роль цього пропагандистського контенту з-за Збруча та його вплив на західноукраїнську спільноту залишилося чимало свідчень радіослухачів та журналістів. Буковинський радіоабонент писав до газети «Діло», прохаючи вплинути на керівництво «Поль-

ського радіо», щоб дбало за покращення українського ефіру. Він підтверджував думку журналістів про те, що радянське радіо працює краще: «Під тим оглядом Київ і совітські радіостанції на Великій Україні поставлені без порівняння краще. Передовсім тамошні станції працюють цілу днину без перерви. Мають не тільки українські виклади та інформації, але й опери, співи й українську музику. Авдиції ті слухаємо радо на коротких та довгих філях, особливо ж захоплюють київські українські пісні, бо дійсно співають там прегарно» [18].

Поряд із матеріалами критичного спрямування у пресі публікувалися й схвальні відгуки про підготовлені передачі. У ч. 26 за 1938 р. український часопис «Як на долоні» здійснив вибірку українського контенту львівської філії «Польського радіо». Загальна картина змінилася на краще. На Різдво і Новий рік українські слухачі мали до вибору такі програми: 1) Концерт солістів (твори Брамса, Ліста, Шуберта у виконанні піаністки Марії Шлапак; 2) Літературна «гутірка» (бесіда) журналіста Михайла Рудницького «Українські спогади про В. Оркана» — польського письменника Владислава Оркана (справжнє прізвище — Францішек Смаяж); 3) Урочисте Богослужіння з Волоської (Успення Пресвятої Богородиці) церкви; 4) Українські коляди у виконанні хору; 5) Авторська програма Романа Богдановича «Чумацьким шляхом»; 6) Доповідь інженера Романа Левицького «Догляд тільних коров»; 7) Інформаційна Газетка; 8) Театральна постановка В. Ковальчука «Царіє ходять» у виконанні театральних артистів та хору «Сурма», створена на «прегарному та пребагатому українському фольклорі Різдва». Таким чином, можемо констатувати, що український ефір наприкінці 1930-х рр. збільшився порівняно з першими роками цього десятиліття [24].

Огляд опублікованих радіопрограм дає змогу зробити висновок, що в ефірі все-таки переважали передачі релігійного напрямку. Слухачам періодично пропонувалися «Псалми в Успенській церкві», які виконував хор Успенської церкви (вул. Руська) під керівництвом відомого львівського професора Романа Прокоповича-Орленка, який до цього був солістом Віденської і Празької опер, відтак викладачем Вищого музичного інституту імені М. Лисенка. Найчастіше звучали в ефірі псалми «Благообразний Йосиф», «Услиши, Господи», «Приклони, Господи», а також псалми українського композитора Дмитра Бортнянського.

Особливо сприймалися радіослухачами Богослужіння, супроводжувані проповідями священників. Про це можемо дізнатися із листів до редакцій часописів. Так, жителі містечка Березова («три милі фірою чи автобусом до стації Сянік, серед чужого елементу, без церкви і рідної пісні») писали до редакції газети «Діло» листи з проханням передати слова подяки отцю Гавриїлу Костельнику за його «прегарну, повну змісту проповідь, в якій найшли саме те, чого було треба» під час Служби Божої з Волоської церкви у Львові [6]. Такий лист варто було скеровувати до львівської редакції «Польського радіо», проте довіра до українського видання, яке доклало чимало зусиль для того, щоб українське слово зазвучало в радіоефірі, все ж переважила.

Важливою для українських радіослухачів подією було звернення Митрополита Андрея Шептицького, виголошене в ефірі у Свят-вечір 1936 р. Цей ефір був сприйнятий українською спільнотою з надзвичайним піднесенням, що також підтверджено схвальними листами-відгуками до редакції «Діло» як до пресового посередника між слухачами і «Львівським радіо». Редакція газети отримала значну кількість листів з проханнями знайти можливість опублікувати «Слово Митрополита Кир Андрея, виголошене у львівському радіо дня 6. січня ц. р. в год. 19.15.» [21], навести його повністю, щоб ще раз отримати змогу подумати «над мудрим словом».

Такі передачі — з виголошенням українського слова духівництва — мали величезний резонанс не тільки серед галицьких слухачів, адже їх слухала українська спільнота усієї Польщі, а також і поза її межами. На підтвердження цього наведемо інформацію із листа української православної родини з півдня Буковини до своїх знайомих у Львові з нагоди вислуханого в радіо українського Богослужіння на Різдво з Волоської церкви у Львові.

Уривок з цього листа зі згоди адресантів було опубліковано в газеті. «Шукаючи на радіоапараті чогось цікавого, натрапили ми на богослуження у Волоській церкві зі Львова. Мушу сказати, що з роду ми не вслухувалися в богослуження з таким глибоким пієтизмом і почуттям, як ось тепер. А вже проповідь нашого князя церкви [Митрополита Андрея Шептицького], особливо ж та частина, що відноситься до братів знад Дніпра, так нас зворушила, що

не було сили здержати сліз і ми розплакалися... В часі, коли Ви там святкує те і слухаєте богослуження, то й ми відчуваємо ті самі Ваші переживання в душі. Воздушні хвилі зближують нас...» [17].

Прихильно відгукувалися журналісти і про музичні передачі, зокрема про трансльовану «Польським радіо» на всю країну у вечірній час популярну українську оперу «Запорожець за Дунаєм». Оголошуючи цю неабияку подію, «Діло» прогнозувало, що це буде перша така музична передача з українським продуктом [9]. «Оперу спеціально пристосовано до умовин радієвих передач та до часу, призначеного для передачі. Зміст акції і відповідні пояснення даватиме спікер по польськи, так що й тисячі польських радіослухачів матимуть нагоду познайомитись з архитвором нашої клясичної музичної літератури і вповні його зрозуміти». Так само прихильно зустріли радіослухачі оперу «Наталка Полтавка», що була введена в ефір «Польського радіо» 16 березня 1937 р. Дописувач «Діла» відзначив фахово підготовлене М. Рудницьким вступне слово, з якого «польські слухачі може вперше довідалися і про літературне відродження українського народу, та поруч з тим про значіння в українському письменстві й українському театрі “вічно молодой” “Наталки Полтавки”» [13].

Дуже високо оцінив роботу польських радійників адвокат Михайло Волошин, який поєднував основну роботу зі своїм захопленням — був диригентом музично-хорового товариства «Музичний Боян». Наголосивши на якісному технічному забезпеченні, фахівець відзначив також тих осіб, які адаптували оперу до ефіру, — «музичному провідникові» Антонові Рудницькому та «конферансьєрові» Михайлові Рудницькому. Зокрема, визнання заслужив М. Рудницький, який «у своїх поясненнях у польській мові цікаво схопив зміст пропущених діялогів, чим причинився видатно до зрозуміння цілоти опери навіть для тих, що її слухали вперше» [4]. Загалом, до ефіру допускалися музичні колективи та солісти-виконавці, які на той час уже доволі голосно заявили про себе не тільки в українському, а й в європейському середовищі.

Літературні програми готувалися в перші роки здебільшого польськими працівниками, однак згодом до співпраці запрошувалися й українські фахівці. Першою українською авторською передачею був матеріал про Василя Стефаника, який підготував знаний

науковець, професор Василь Сімович. Ось як відгукнувся про передачу кореспондент щоденника «Діло» — газети, яка уважно стежила за ефіром «Львівського радіо», особливо за його «українськими авдиціями». «Д-р В. Сімович подав загальну характеристику творчості Стефаніка, торкнувся його говіркової мовної форми та наприкінці коротко згадав про переклади Стефанікових оповідань на чужі мови, зокрема на мову польську. Відчит відбігав далеко від сухої реферуючої схеми: це був літературний твір сам для себе. Проф. Сімович має теж як відомо дуже виразну дикцію. Відчит під кожним оглядом удатний!» [14].

Однак не це було важливим у статті, що повідомляла про цю важливу для українців подію в ефірі «Львівського радіо». Адже щодо професіоналізму В. Сімовича, його високого рівня знань і уміння подати інформацію жодних сумнівів не виникало. Десятихвилинна передача сприймалася як великий український успіх в ефірі, адже до того часу (нагадаємо, цей ефір відбувся у лютому 1937 р.) таких передач на радіо дійсно не існувало.

Неабиякий вплив на радіослухачів мали передачі, в яких розкривалися особливості письменницької діяльності українців, висвітлювалася їх роль у розвитку літератури загалом, пояснювалися умови, в яких було творено українську літературу. Такі матеріали розробляли здебільшого журналісти М. Рудницький та Р. Купчинський. Їх співпраця з львівською редакцією «Польського радіо» є яскравим підтвердженням думки науковця М. Васьківа про те, що «одні й ті самі люди творили радіопрोगрами, часописи і художні тексти, тому прагнули продублювати їх в ефірі та у друкові. Своєю чергою влада переймалася тим, щоб особливо вагомі в ідеологічному аспекті матеріали отримали широкий, багатоканальний доступ до реципієнта» [3, с. 104].

Незважаючи на цілковиту відсутність в ефірі програм політичного змісту і суспільної проблематики, представлена українська тема все ж була добрим знаком для українців, адже давала змогу ознайомити широкий загал польського громадянства із творчістю талановитих українських особистостей.

Таким чином, підтверджувалася думка багатьох адресатів української преси про те, що «Польське радіо» може відхилитися від негативного для українців шаблону, може полишити звичну трафа-

ретність і створити продукт «правдиво культурної розваги». Упродовж 1932—1939 рр. «Польське радіо» та його філія у Львові здійснили чимало кроків до створення українського контенту. Проте відзначимо: це відбулося завдяки організованим діям української спільноти краю загалом, особливо ж завдяки цілеспрямованій і безкомпромісній діяльності відомих політичних і культурних діячів.

1. Бібліографія української преси в Польщі (1918—39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918—19) / уклад Євген Місило. Едмонтон, Альберта, 1991. 249 с.
2. Бюлетени Польського Радія. Періодичні радіофонічні бюлетени українською мовою // Діло. 1932. Ч. 29. С. 2.
3. *Васьків М.* Дослідження історії українського радіо на основі публікацій 1920—30-х років // Український інформаційний простір. Київ, 2016. Ч. 4. С. 103—113.
4. *Волошин М.* З радія // Діло. 1936. Ч. 87. С. 3.
5. *Гоян О. Я.* Комерційне радіомовлення: журналістика і підприємництво в радіофері. Київ, 2005. 319 с.
6. Дві проповіді // Діло. 1932. Ч. 14. С. 3.
7. З промови пос. Ст. Біляка при бюджеті міністерства почт і телеграфів // Діло. 1937. Ч. 35. С. 3.
8. За комітет основників Українського радіотовариства // Діло. 1933. Ч. 325. С. 3.
9. «Запорожець за Дунаєм» в радіо на цілу Польщу // Діло. 1936. Ч. 82. С. 5.
10. *Клювак В.* З історії Львівського обласного радіо та радіожурналістики у 20-х — 70-х роках ХХ століття (на матеріалах Державного архіву Львівської області) // Теле- та радіожурналістика. Львів, 2011. Вип. 10. С. 273—292.
11. *Крупський І.* Відродження та діяльність Львівського обласного радіо в повоєнний період // Теле- та радіожурналістика. Львів, 2016. Вип. 15. С. 21—27.
12. *Курдидик А.* Чи «Польське Радіо» аполітичне? // Діло. 1934. Ч. 10. С. 5.
13. «Наталка Полтавка» в Польському Радіо. (Вражіння радіо-слухача й абонента) // Діло. 1937. Ч. 59. С. 3.
14. 1-ий український відчит у П. Радіо // Діло. 1937. Ч. 29. С. 3.
15. Політика «Польського Радія» // Діло. 1935. Ч. 1. С. 3.
16. Політика «Польського Радія» // Діло. 1935. Ч. 236. С. 4.
17. Польське радіо і совітська пропаганда // Діло. 1937. Ч. 11. С. 1.
18. Польське радіо й українські авдиції // Діло. 1937. Ч. 149. С. 2.

19. Почта, радіо й українці // Діло. 1938. Ч. 12. С. 9.
20. Радіові програми. Чому львівська радіостанція не дає українських авдицій // Діло. 1932. Ч. 265. С. 4.
21. Слово Митрополита Кир Андрея, виголошене у львівському радіо дня 6. січня ц. р. в год. 19.15 // Діло. 1936. Ч. 6. С. 1.
22. У львівській радіостанції // Діло. 1932. Ч. 2. С. 3.
23. «Українська газетка» в Радіо // Діло. 1937. Ч. 94. С. 4.
24. Українські авдиції // Як на долоні. 1938. Ч. 26. С. 5.
25. Українські авдиції у радіо. Під увагу слухачам і керманичам Польського Радія // Діло. 1932. Ч. 56. С. 1.
26. Українські радіеві авдиції та ендецька політика // Діло. 1939. Ч. 183. С. 2.
27. *Школьна О.* Штрихи до радіоісторії (за архівними матеріалами 20—30-х рр.) // Наукові записки Інституту журналістики. Київ, 2006. Т. 24. С. 168—176.

References

1. (1991). *Bibliohrafiya ukrainskoi presy v Polshchi (1918—39) i Zakhidno-Ukrainskiy Narodniy Respublitsi (1918—19)*, Edmonton, 249 p. (in Ukr.).
2. (1932). Biulieteny Polskoho Radiya. Periodychni radiofonichni biulieteny ukrainskoyu movoyu, *Dilo*, no. 29, p. 2. (in Ukr.).
3. Vaskiv, M. (2016). Doslidzhennia istorii ukrainskoho radio na osnovi publikatsii 1920—30-kh rokiv, *Ukrainskyi informatsiyni prostir*, Kyiv, ch. 4, pp. 103—113. (in Ukr.).
4. Voloshyn, M. (1936). Z radiya, *Dilo*, no. 87, p. 3. (in Ukr.).
5. Hoyan, O. (2005). *Komertsiiine radiomovlennia: zhurnalistyka i pidpryyemnytstvo v radioefiri*, Kyiv, 319 p. (in Ukr.).
6. (1932). Dvi propovidy, *Dilo*, no. 14, p. 3. (in Ukr.).
7. (1937). Z promovy pos. St. Biliaka pry biudzheti ministerstva pocht i telehrafiv, *Dilo*, no. 35, p. 3. (in Ukr.).
8. (1933). Za komitet osnovnykiv Ukrainskoho radiyetovarystva. *Dilo*, no. 325, p. 3. (in Ukr.).
9. (1936). «Zaporozhets za Dunaiem» v radio na tsilu Polshchu, *Dilo*, no. 82, p. 5. (in Ukr.).
10. Kliuvak, V. (2011). Z istorii Lvivskoho oblasnoho radio ta radiozhurnalistyky u 20-kh—70-kh rokakh XX stolittia (na materialakh Derzhavnoho arkhivu Lvivskoi oblasti), *Tele- ta radiozhurnalistyka*, vyp. 10, pp. 273—292. (in Ukr.).
11. Krupskyi, I. (2016). Vidrozhennia ta diyalnist Lvivskoho oblasnoho radio v povoyennyi period, *Tele- ta radiozhurnalistyka*, vyp. 15, pp. 21—27. (in Ukr.).

12. Kurdydyk, A. (1934). Chy «Polske Radio» apolitychne? *Dilo*, no. 10, p. 5. (in Ukr.).
13. (1937). «Natalka Poltavka» v Polskom Radio. (Vrazhinnia radio-slukhacha y abonenta), *Dilo*, no. 59, p. 3. (in Ukr.).
14. (1937). 1-yi ukrainskyi vidchyt u P. Radio, *Dilo*, no. 29, p. 3. (in Ukr.).
15. (1935). Polityka «Polskoho Radiia», *Dilo*, no. 1, p. 3. (in Ukr.).
16. (1935). Polityka «Polskoho Radiia», *Dilo*, no. 236, p. 4. (in Ukr.).
17. (1937). Polske radio i sovitska propahanda, *Dilo*, no. 11, p. 1. (in Ukr.).
18. (1937). Polske radio i ukrainski avdytsii, *Dilo*, no. 149, p. 2. (in Ukr.).
19. (1938). Pochta, radio i ukraintsi, *Dilo*, no. 12, p. 9. (in Ukr.).
20. (1932). Radiovi prohramy. Chomu lvivska radiostatsiya ne daye ukrainskykh avdytsii, *Dilo*, no. 265, p. 4. (in Ukr.).
21. (1936). Slovo Mytropolyta Kyr Andrey, vyholoshene u lvivskomu radio dnia 6. sichnia ts. r. v hod. 19.15, *Dilo*, no. 6, p. 1. (in Ukr.).
22. (1932). U lvivskii radiostatsii, *Dilo*, no. 2, p. 3. (in Ukr.).
23. (1937). «Ukrainska hazetka» v Radio, *Dilo*, no. 94, p. 4. (in Ukr.).
24. (1938). Ukrainski avdytsii, *Yak na doloni*, no. 26, p. 5. (in Ukr.).
25. (1932). Ukrainski avdytsii u radio. Pid uvahu slukhacham i kermanycham Polskoho Radiya, *Dilo*, no. 56, p. 1. (in Ukr.).
26. (1939). Ukrainski radiyevi avdytsii ta endetska polityka, *Dilo*, no. 183. p. 2. (in Ukr.).
27. Shkolna, O. (2006). Shtrykhy do radioistorii (za arkhivnymi materialamy 20—30-kh rr.), *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*, t. 24, pp. 168—176. (in Ukr.).

Myroslav Romaniuk

THE SHAPING OF THE UKRAINIAN CONTENT ON THE POLISH RADIO IN 1930s

This paper is devoted to specific features of settling and development of Ukrainian broadcasting on *Polish radio* and its Lviv branch in 1930s. It is claimed that being launched after building the radio station in Lviv, broadcasting nonetheless didn't embrace any Ukrainian programs. The author highlighted the role of Ukrainian public and cultural figures, journalists and radio listeners in a struggle for Ukrainian's right to obtain radio information in Ukrainian language and analyzed distinctive features of Ukrainian radio movement in Halychyna region. The present study, having investigated the issue by examining the publications of newspaper *Dilo*, showed the reasons for its foundation and

indicated the main aspects of *Ukrainian Radio Society*'s activity as well as of *Ukrainradio* publishing house.

The author stated that in 1932 it was officially declared a consent between Ukrainian ethnic minority in Poland and *Polish Radio*'s management. Music, religious and literary topics were outlined as the main for Ukrainian programs. At first they were prepared by polish journalists, who had difficulties with its contents. But even in such a deficient way, the Ukrainian content's share became a good sign for Ukrainians, since gave an opportunity to introduce Polish citizens with creative work of Ukrainian talented well-known figures. It is pointed out, that Ukrainian professionals — journalists, writers, musicians, literary critics like Mykola Rudnytskyi and Roman Kupchynskyi joined the process in the second half of 1930s. The author identified such features of Ukrainian programs as a lack of political and social programs, so important for Ukrainians. Problems of content's amount and quality were constantly discussed.

Keywords: radio journalism, radio programs' topics, Polish Radio, Ukrainian Radio Society, Ukrainradio publishing House, «Ukrayinska Hazetka», radio listeners.

УДК 027.54:025.171][094:070(=161.2)(091)](438.26)

Лідія Сніцарчук

ДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ
У ФОНДАХ ВІДДІЛУ РУКОПИСІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ ІМЕНІ ОССОЛІНСЬКИХ

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9\(27\)-4](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9(27)-4)

Визначено й описано основні групи акцесійних документів із фондів відділу рукописів НЗО, які дозволяють розкрити незнані сторінки розвитку української журналістики. Охарактеризовано архівні матеріали редакцій часописів «Українська Трибуна», «Рідний Край», «Зиз», «Українські вісті» та ін. Обґрунтовано джерельне значення різноманітних документів Міністерства преси й пропаганди уряду УНР у т. зв. тарнівський період. Особливу увагу приділено особовим матеріалам, що розкривають певні біографічні віхи знаних і маловідомих журналістів, редакторів, видавців, інших осіб, які активно співпрацювали з пресою.